

Inventariserend Onderzoek Administratieve Lasten van Subsidies

Eindrapportage

Inventariserend Onderzoek Administratieve Lasten van Subsidies

Eindrapportage

Utrecht, augustus 2003

De heer drs. J.G. van der Tang
Mevrouw mr. W.L. Lee
De heer drs. E. Luttjehuizen
De heer ir. R.J. Kruit

Inhoudsopgave

	Samenvatting	3
1	Inleiding	6
1.1	Achtergrond en doelstelling	6
1.2	Projectorganisatie	7
2	Onderzoek	8
2.1	Projectfasering	8
2.2	Raamwerk	9
2.3	Inventarisatie en selectie	11
2.4	Onderzoek	13
2.5	Analyse en extrapolatie	15
3	Onderzoeksresultaten	19
3.1	Kwantitatieve resultaten	19
3.1.1	<i>Steekproef</i>	<i>19</i>
3.1.2	<i>Extrapolatie</i>	<i>21</i>
3.2	Kwalitatieve resultaten	23
3.2.1	<i>Beleving administratieve lasten</i>	<i>23</i>
3.2.2	<i>Knelpunten</i>	<i>23</i>
3.2.3	<i>Verbetersuggesties</i>	<i>24</i>
4	Conclusies en aanbevelingen	25
4.1	Conclusies	25
4.2	Aanbevelingen	28
	Bijlage	
I	Deelnemers project	
II	Geselecteerde subsidieregelingen	
III	Overige subsidieregelingen bedrijfsleven	

Samenvatting

Inleiding

Sinds 1994 wordt door de achtereenvolgende kabinetten een operatie uitgevoerd die is gericht op de reductie van administratieve lasten van het bedrijfsleven. Voor nagenoeg alle nationale wet- en regelgeving is de omvang van de administratieve lasten bepaald en op verschillende terreinen zijn lastenreducties gerealiseerd. In navolging van het “Plan van Aanpak reductie administratieve lasten”, richt het beleid zich sinds begin 2003 ook op het terugdringen van de administratieve lasten van subsidies.

Cap Gemini Ernst & Young (CGE&Y) heeft, in samenwerking met Ernst & Young Grants and Incentives, voor het ministerie van Economische Zaken een inventariserend onderzoek gedaan naar de administratieve lasten van subsidies. De centrale doelstelling van het onderzoek kan als volgt worden samengevat:

Het inventariseren van de aard en omvang van de administratieve lasten die worden veroorzaakt door subsidies die van rijkswege ter beschikking worden gesteld aan het bedrijfsleven.

Onderzoek

In de eerste fase zijn de te hanteren definities en uitgangspunten voor het onderzoek bepaald. Tevens is geïnventariseerd welke subsidieregelingen uit het Subsidieoverzicht Rijksoverheid (SOR) van toepassing zijn op het bedrijfsleven. Van de 121 subsidieregelingen gericht op het bedrijfsleven vallen, na correcties voor onder meer doelsubsidies, 82 regelingen binnen de *scope* van het onderzoek. Op grond van een aantal criteria, te weten beleidsterrein, budgettaire beslag, projectorganisatie, type aanvraag en omvang van verwachte lasten, is een *selectie* gemaakt van 37 regelingen die zijn betrokken in het verdere onderzoek. Van de geselecteerde regelingen is voor een *steekproef* van 9 regelingen een lastenmeting uitgevoerd.

Voor de geselecteerde subsidieregelingen zijn de administratieve verplichtingen in kaart gebracht op grond van de tekst van het besluit of de regeling. Op basis hiervan zijn interviews afgenomen bij bedrijven die recent van de betreffende regeling gebruik hebben gemaakt. Daarnaast zijn veelal aanvullend projectpartners en subsidie-adviseurs benaderd om een compleet beeld te krijgen van de administratieve lasten voor het totale subsidietraject. In totaal hebben meer dan 50 bedrijven en adviseurs medewerking verleend aan het onderzoek.

De bevindingen van het praktijkonderzoek zijn in een workshop met de agentschappen en uitvoerende instellingen besproken. Op grond van de administratieve lasten van de regelingen uit de steekproef is vervolgens een extrapolatie gemaakt naar de totale administratieve lasten van subsidies. Deze extrapolatie heeft in twee stappen plaatsgevonden:

- Een eerste extrapolatie naar de geselecteerde subsidieregelingen. Hierbij is onderscheid gemaakt in verschillende categorieën subsidieregelingen. Deze indeling is onder meer gebaseerd op een Quick Scan naar de aard van de administratieve verplichtingen.
- Een tweede extrapolatie naar de overige subsidieregelingen. Hierbij is op grond van het percentage administratieve lasten ten opzichte van het budgettaire beslag een inschatting gemaakt van de administratieve lasten voor de overige regelingen.

Resultaten

Omvang administratieve lasten

De administratieve lasten van rijkssubsidies voor het bedrijfsleven worden geraamd op ongeveer € 100 miljoen per jaar.

Op basis van de uitkomsten van het praktijkonderzoek onder 9 subsidieregelingen, zijn de totale administratieve lasten voor de 82 subsidieregelingen bepaald op € 108 miljoen per jaar. Deze subsidieregelingen kennen gezamenlijk een budgettair beslag van circa € 1,3 miljard.

Aard van de administratieve lasten

De absolute en relatieve omvang van de administratieve lasten varieert sterk tussen de verschillende subsidieregelingen.

Zowel de toegekende subsidiebedragen, als de gemeten administratieve lasten, kennen een grote spreiding. Ook wanneer de administratieve last wordt uitgedrukt als percentage van het subsidiebedrag zijn er grote verschillen. Dit percentage varieert van zeer beperkt tot bijna 50%. In het onderzoek zijn hierbij vier categorieën subsidieregelingen onderscheiden:

- *Subsidies voor onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht, meer dan € 100.000,-*
Door de lange looptijd en samenwerkingsverbanden zijn de administratieve lasten tijdens de uitvoering van deze veelal technische projecten relatief hoog (projectadministratie, voortgangsrapportages, et cetera). Het percentage administratieve lasten ten opzichte van het subsidiebedrag ligt voor deze categorie in de orde van grootte van 10%.
- *Subsidies voor onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht, minder dan € 100.000,-*
Door de vaak kortere duur van deze projecten, die ook minder technisch van aard kunnen zijn, zijn de administratieve lasten tijdens het project lager. Lasten bij de vaststelling (eindrapportage, accountantsverklaring) zijn relatief hoger. Doordat de subsidiebedragen gemiddeld aanzienlijk lager zijn, ligt het percentage hier in de orde van grootte van 25%.
- *Subsidies voor investerings- en exportondersteuning*
Ten opzichte van de vorige subsidies zijn de administratieve lasten bij subsidies voor investerings- en exportondersteuning relatief hoog in de aanvraagfase (overleg, begroting). Omdat de subsidiebedragen in verhouding met andere typen vaak hoog zijn, zijn de administratieve lasten uitgedrukt als percentage van het budget beperkt; indicatief 1%.
- *Subsidies op basis van output (meetbare eenheden)*
Bij de subsidies die worden bepaald op basis van meetbare grootheden, zoals het aantal hectaren natuurbeheer of het aantal leerlingen, zijn de administratieve lasten relatief laag, door beperkte administratie en lage lasten bij vaststelling. Ook de subsidiebedragen zijn relatief laag en de last uitgedrukt als percentage van de subsidie bedraagt indicatief 5%.

Beleving van de administratieve lasten

De beleving van administratieve lasten varieert van enerzijds begrip in het kader van de verantwoording, anderzijds worden de administratieve lasten soms als hoog ervaren.

De administratieve lasten worden door respondenten enerzijds als laag ervaren (“vrijwillige keus”, “t.o.v. bedrag begrijpelijk”), anderzijds vindt men bij sommige regelingen de lasten vrij hoog (“dubbele boekhouding”, “groot deel van subsidiebedrag is administratieve last”). Per categorie ontstaat het volgende beeld:

- De lasten van subsidies voor onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht worden door de meeste bedrijven als (redelijk) hoog ervaren.
- De beleving van de lasten bij subsidies voor investerings- en exportondersteuning varieert van laag (relatief ten opzichte van het subsidiebedrag) tot hoog (absoluut gezien).
- De lasten van subsidies op basis van output worden als laag tot neutraal ervaren.

Knelpunten

Als belangrijkste knelpunten ten aanzien van de administratieve lasten worden de urenregistraties genoemd en de verschillende eisen in vergelijkbare subsidieregelingen.

- Bij subsidies voor onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht is het bijhouden van de urenregistraties van personeel en machines, en discussies hierover, vaak genoemd.
- Bij subsidies voor investering en export vormen de lange doorlooptijd, veel overleg in binnen- en buitenland en afwijkende kostprijsberekeningen de belangrijkste knelpunten.
- Bij de subsidies op basis van output zijn er geen grote knelpunten, maar komen problemen naar voren ten aanzien van het goed interpreteren van voorwaarden en formulieren.
- Ondanks dat de verplichtingen in subsidieregelingen per ministerie vergelijkbaar zijn, zijn er verschillen in administratieve verplichtingen en uitvoering tussen de ministeries.

Aanbevelingen

De omvang van de administratieve lasten van subsidies maakt een nadere beoordeling van de reductiemogelijkheden gewenst.

Op basis van de uitkomsten van het onderzoek worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- Aan de verantwoordelijke ministeries of uitvoerende instellingen wordt een eenvoudig model beschikbaar gesteld, waarmee zij de administratieve lasten van een (ontwerp) subsidieregeling in kaart kunnen brengen.
- Bij het ontwerpen van een nieuwe subsidieregeling wordt met behulp van het model vooraf een inschatting gemaakt van de administratieve lasten.
- Voor de meting van de administratieve lasten van bestaande subsidieregelingen kan goed worden aangesloten bij de periodieke evaluatie. In geval van een evaluatie is het daarom sterk aan te bevelen ook de administratieve lasten in kaart te brengen.
- Daarnaast kan door onderlinge vergelijking van verplichtingen tussen subsidieregelingen, inzicht ontstaan in de “best practices” voor vermindering van administratieve lasten.

Uit het onderzoek komen verder de volgende concrete aanbevelingen naar voren:

- Het opstellen van één centraal overzicht van beschikbare subsidieregelingen. De beschikbare overzichten geven nog geen compleet beeld voor de overheid en het bedrijfsleven.
- Het samenvoegen van vergelijkbare regelingen en het uniformeren van verplichtingen.
- Bij de (eind-)verantwoording meer nadruk leggen op het resultaat dan op de inspanning, om daarmee de administratieve verplichtingen te vereenvoudigen. Indien tijdsregistratie noodzakelijk is, wordt aanbevolen één integraal uurtarief te gebruiken.
- Voor regelingen waar dit nog niet is gerealiseerd; het verduidelijken van de voorwaarden en de procedures en het elektronisch beschikbaar stellen van de formulieren en eventueel formats voor het uitvoeren van de gevraagde berekeningen.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en doelstelling

Sinds 1994 wordt door de achtereenvolgende kabinetten een operatie uitgevoerd die is gericht op de reductie van administratieve lasten van het bedrijfsleven. Door het terugdringen van de kosten voor het nakomen van wettelijke informatieverplichtingen wordt de bureaucratie verminderd en de economische structuur versterkt. Voor nagenoeg alle wet- en regelgeving is de omvang van de administratieve lasten bepaald en op verschillende terreinen zijn reducties van administratieve lasten gerealiseerd.

In navolging van het “Plan van Aanpak reductie administratieve lasten”, richt het beleid zich sinds begin 2003 ook op het terugdringen van de administratieve lasten van subsidies. De reden om subsidies mee te nemen in deze operatie is tweeledig:

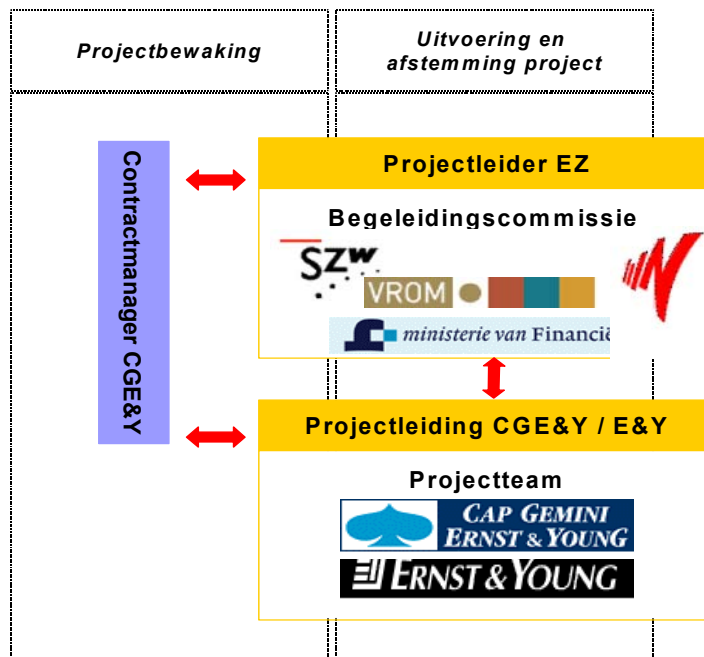
- Allereerst zijn subsidies een alternatief voor voorschriften in wet- en regelgeving. Door naast de wettelijke voorschriften ook subsidies van onnodige administratieve lasten te ontdoen, wordt zo langs twee sporen gewerkt aan de modernisering van de overheid en het tegengaan van onnodige bureaucratie.
- Op de tweede plaats is het, behalve voor het bedrijfsleven, ook voor de overheid profijtelijk subsidies te schonen van onnodige administratieve lasten. Het versterkt niet alleen de effectiviteit van het overheidsoptreden, maar levert de overheid ook een belangrijke efficiëncyslag op.

Cap Gemini Ernst & Young (CGE&Y) heeft in opdracht van het ministerie van Economische Zaken onderzoek gedaan naar de aard en omvang van de administratieve lasten die subsidies veroorzaken voor het bedrijfsleven. De centrale doelstelling van het project “Inventariserend onderzoek administratieve lasten van subsidies” kan als volgt worden samengevat:

Het inventariseren van de aard en de omvang van de administratieve lasten die worden veroorzaakt door subsidies die van rijkswege ter beschikking worden gesteld aan het bedrijfsleven.

1.2 Projectorganisatie

De project-organisatie waarbinnen het project “Inventariserend onderzoek administratieve lasten van subsidies” is uitgevoerd is onderstaand weergegeven:

Figuur 1. Projectorganisatie

Uitvoering en afstemming project

Het project is uitgevoerd door medewerkers van CGE&Y en Ernst & Young Grants and Incentives (E&Y); in Bijlage I zijn de namen en contactgegevens opgenomen. Hierbij heeft regelmatig afstemming plaatsgevonden met de projectleider en de begeleidingscommissie op basis van periodiek overleg. Tijdens dit overleg is de stand van zaken van het project besproken, alsmede eventuele risico’s voor het onderzoek of de planning, en de maatregelen om deze risico’s te verminderen. Daarnaast zijn voorstellen en concepten aan de begeleidingscommissie ter goedkeuring voorgelegd.

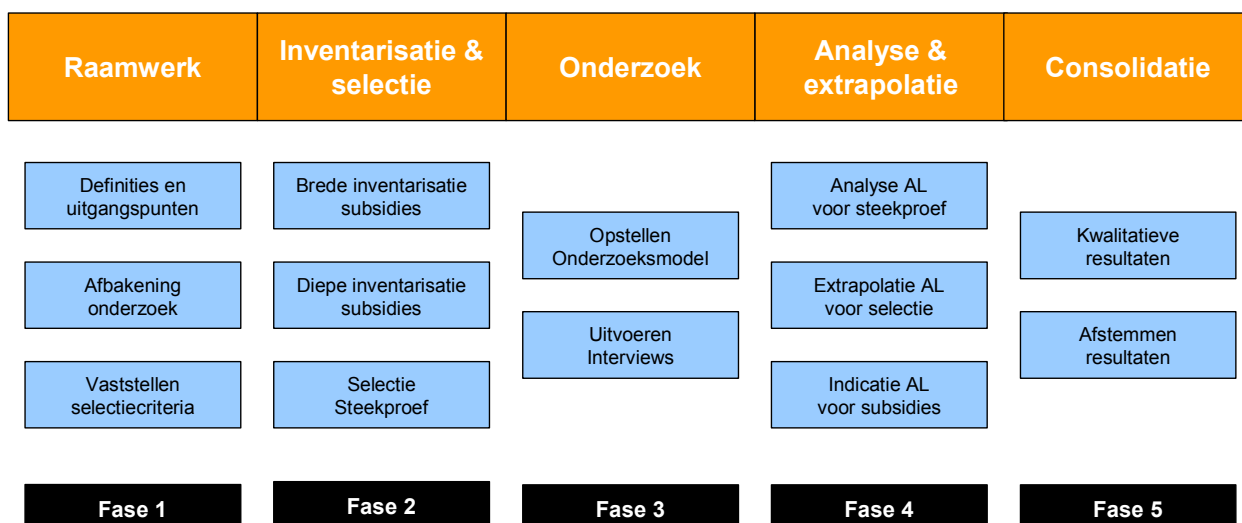
Namens het ministerie van Economische Zaken heeft de heer Holtus als projectleider opgetreden. De begeleidingscommissie bestond uit de leden van de werkgroep administratieve lasten en subsidies van het Coördinatoren Overleg Administratieve Lasten (COAL), te weten de heer Holtus (EZ), mevrouw Schalm (EZ), de heer Krug (SZW), de heer Stam (VROM) en de heer Pronk (Financiën).

2 Onderzoek

2.1 Projectfasering

Het project is in vijf fasen onderverdeeld. Elke fase is afgerond met een concreet en toetsbaar resultaat, dat is besproken met de begeleidingscommissie. Onderstaand is deze fasering weergegeven en uitgewerkt in figuur 2. In de volgende paragrafen worden de aanpak en het verloop van het onderzoek nader toegelicht.

Fase 1	Opstellen raamwerk
Fase 2	Inventariseren & selecteren subsidieregelingen
Fase 3	Uitvoeren onderzoek
Fase 4	Analysen & extrapoleren onderzoeksresultaten
Fase 5	Consolideren onderzoeksresultaten

Figuur 2. Onderzoeksaanpak administratieve lasten subsidies

2.2 Raamwerk

Definities en uitgangspunten

In het onderhavige onderzoek naar de administratieve lasten van subsidies is aangesloten bij de gebruikelijke definities en uitgangspunten die worden gehanteerd bij nul- en effectmetingen van administratieve lasten van wet- en regelgeving. Onderstaand zijn in kader 1 de uitgangspunten weergegeven en zijn in kader 2 de definities opgenomen, zoals deze in dit onderzoek zijn gebruikt.

Kader 1. Uitgangspunten onderzoek administratieve lasten subsidies

- *Standaard kostenmodel.* Bij het berekenen van de administratieve lasten wordt de werkwijze gebaseerd op de methode welke door het Ministerie van Economische Zaken wordt voorgeschreven bij het uitvoeren van een (nul-)meting van administratieve lasten. Deze is gebaseerd op de notitie “meting en monitoring administratieve lasten” van het Ministerie van Economische Zaken.
- *Interviews.* Naast interviews met bedrijven worden ook de subsidie-adviseurs benaderd voor interviews over de lasten per regeling. Om het aantal aangevraagde en verstrekte subsidies te achterhalen, worden de instanties die de regelingen uitvoeren telefonisch benaderd.
- *Volledige naleving.* De kosten van de administratieve lasten worden geraamd op basis van de aanname van volledige naleving van de verplichtingen welke samenhangen met het verkrijgen van subsidie. Indien van toepassing zal kwalitatief worden aangegeven dat, als gevolg van niet-volledige naleving, de administratieve lasten zoals deze worden ervaren door het bedrijfsleven, lager zijn.
- *Referentiejaar 2002.* Bij de interviews wordt uitgegaan van 2002 als referentiejaar. Omdat de administratieve lasten van subsidieregelingen veelal over meerdere jaren zijn verspreid, en de totale lasten per regeling worden bepaald, zijn echter ook inschattingen uit andere jaren van toepassing. Indien het moment van meting voor de vergelijkbaarheid van de gegevens van belang is, zal dit kwalitatief worden weergegeven.
- *Alleen de lasten, niet de baten.* In het onderzoek worden alleen de administratieve lasten geraamd, de baten van het verkrijgen van subsidie worden buiten beschouwing gelaten.
- *Gemengde functies.* De administratieve handelingen die samenhangen met het verkrijgen van een subsidies kunnen deels een gemengde functie hebben, doordat deze handelingen (bijvoorbeeld een projectplan) ook zouden zijn uitgevoerd wanneer dit niet expliciet was vereist op grond van de subsidieregeling. Deze lasten worden meegerekend, waarbij kwalitatief de omvang van de lasten wordt genuanceerd (beleving).
- *Vertrouwelijkheid van gegevens.* Voor bedrijven is het van groot belang dat de bedrijfsgegevens vertrouwelijk worden behandeld. Het anonimiseren van de gespreksverslagen is een van de wijzen waarop hierin wordt voorzien.

Kader 2. Onderzoeksdefinities

- *Administratieve lasten van subsidies*: de kosten om te voldoen aan informatieverplichtingen voortvloeiend uit subsidies die van rijkswege ter beschikking worden gesteld aan bedrijven. Het gaat om het verzamelen, bewerken, registreren, bewaren en ter beschikking stellen van informatie.
- *Bedrijfsleven*: het onderzoek beperkt zich tot het bedrijfsleven binnen Nederland, waarbij het bedrijfsleven als volgt wordt gedefinieerd: de sector bedrijven conform de definitie van de Nationale Rekeningen van het CBS, dat wil zeggen alle sectoren van de economie met uitzondering van:
 - o Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen (SBI '93 sectie L);
 - o Onderwijs (SBI '93 sectie M);
 - o Gezondheidszorg- en welzijnszorg (SBI '93 sectie N).
- *Bedrijven*: ondernemingen met winstoogmerk.
- *Overheid*: bij het bepalen van de administratieve lasten van subsidies worden uitsluitend de lasten bepaald van de subsidies die van rijkswege beschikbaar worden gesteld. Hierbij wordt uitgegaan van het “Subsidie Overzicht Rijksoverheid 2003 (SOR)”.

Afbakening onderzoek

De subsidieregelingen die zijn opgenomen in Subsidie Overzicht Rijksoverheid (SOR) 2003 vormen de basis van het onderhavige onderzoek. Gebleken is dat er daarnaast een aantal subsidies van rijkswege zijn die door een afwijkende definitie niet zijn opgenomen in het SOR. In de bijlage van het rapport “Zicht op subsidies” worden deze subsidieregelingen, waaronder een aantal arbeidsmarktsubsidies, genoemd. Deze regelingen zijn in overleg met de begeleidingscommissie niet betrokken in het onderzoek.

Omdat het onderzoek zich richt op de administratieve lasten van subsidies die van *rijkswege* aan het bedrijfsleven ter beschikking worden gesteld, zijn Europese of regionale subsidies (provincie, gemeenten) dus niet meegenomen. De gefiscaliseerde regelingen, via de Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie voor de volksverzekering en de Wet inkomstenbelasting (willekeurige afschrijving, investeringsaftrek), zijn expliciet uitgesloten van het onderzoek, omdat de administratieve lasten hiervan reeds zijn bepaald bij de nulmeting van de genoemde wetten van het ministerie van Financiën.

Vaststellen selectiecriteria

Voor een steekproef van subsidieregelingen zijn de administratieve handelingen in kaart gebracht (gemeten) op basis van praktijkonderzoek. Deze resultaten zijn gebruikt voor extrapolatie naar een selectie van regelingen waarvan de administratieve verplichtingen zijn geïnventariseerd. Op basis van deze uitkomsten is een indicatieve extrapolatie gemaakt voor de totale administratieve lasten die voortvloeien uit subsidies. Doordat er tweemaal wordt geëxtrapolerd vanuit een deelverzameling van subsidies is er bij de keuze voor de verdeling van de regelingen rekening gehouden met een aantal selectiecriteria:

1. Ministerie en beleidsterrein van de subsidie.
2. Budgettair beslag.
3. Projectorganisatie.
4. Type aanvraag.
5. Verwachte omvang van de administratieve handelingen.

Ad 1. Het overzicht van de regelingen die, op grond van de omschrijving in het SOR, van toepassing zijn op het bedrijfsleven is geordend naar ministerie. De onderlinge verhouding tussen het aantal regelingen per ministerie is als basis gebruikt voor de verdeling van de regelingen binnen de steekproef.

Ad 2. De regelingen per ministerie zijn vervolgens geordend op het budgettair beslag van de betreffende regelingen in 2003, zoals aangegeven in het SOR. Uitgangspunt voor de selectie is een brede spreiding qua omvang van budgettair beslag, waarbij minimaal een aantal regelingen met een aanzienlijk budgettair beslag is meegenomen in de steekproef.

Ad 3. Onder de projectorganisatie is het onderscheid aangegeven tussen subsidietrajecten die door één bedrijf worden aangevraagd en uitgevoerd (individueel) en projecten waar meerdere partijen in deelnemen (samenwerking). Voor de betreffende regelingen is met de kennis en ervaring van E&Y de projectorganisatie aangegeven, zodat ook ten aanzien van dit aspect een goede verdeling kon plaatsvinden.

Ad 4. Het type aanvraag heeft betrekking op de aanvraagprocedure van een subsidie en de manier waarop de subsidie wordt toegekend. Hierbij is onderscheid gemaakt naar subsidies waarbij meerdere bedrijven in competitie een aanvraag indienen, waarna de subsidieverstrekker een keuze maakt (tender) en regelingen waarbij elk bedrijf, dat voldoet aan de voorwaarden uit de regeling, aanspraak maakt op subsidie (binair).

Ad 5. Tenslotte is met behulp van de expertise van E&Y een eerste inschaling gemaakt van de mate waarin subsidies leiden tot administratieve lasten. Ook ten aanzien van dit criterium is bij de selectie een evenredige verdeling aangehouden, waarbij tenminste een aantal regelingen is meegenomen waarvan bekend is dat deze relatief veel administratieve verplichtingen kennen.

2.3 Inventarisatie en selectie

In het Subsidie Overzicht Rijksoverheid (SOR) 2003 is per ministerie een beschrijving gegeven van de subsidieregelingen. Hierbij wordt per regeling ingegaan op een aantal vaste aspecten van de regeling, zoals naam, staatscourantnummer, budgettaire beslag 2002 en 2003, de doelgroep, evaluaties, horizon, et cetera. Gedurende het onderzoek is gebleken dat de informatie in het SOR niet voor alle regelingen compleet is en de aanduiding van de regelingen en de omschrijving van de doelgroep niet overal eenduidig is toegepast. Dit heeft geleid tot een aantal aanpassingen in de selecties in de loop van het onderzoek.

Uit de eerste inventarisatie van de 558 subsidiebeschrijvingen in het SOR, zijn 127 regelingen toegekend aan het bedrijfsleven op basis van de doelgroepomschrijving. Hierbij is er vanuit gegaan dat deze regelingen uitsluitend of grotendeels gericht zijn op bedrijven. Gedurende het onderzoek bleken drie regelingen slechts voor een zeer beperkt deel van toepassing op het bedrijfsleven. Daarnaast zijn twee regelingen twee of drie keer vermeld, in verband met verschillende tenders of een zelfde beschrijving bij de beide ministeries die de regeling financieren. Het aantal regelingen voor het bedrijfsleven komt hiermee op 121.

Omdat het onderzoek zich primair richt op de regelingen waarvan meerdere bedrijven gebruik kunnen maken op basis van een subsidieaanvraag, is het overzicht gecorrigeerd voor zogenaamde doelsubsidies. Onder doelsubsidies worden hierbij verstaan:

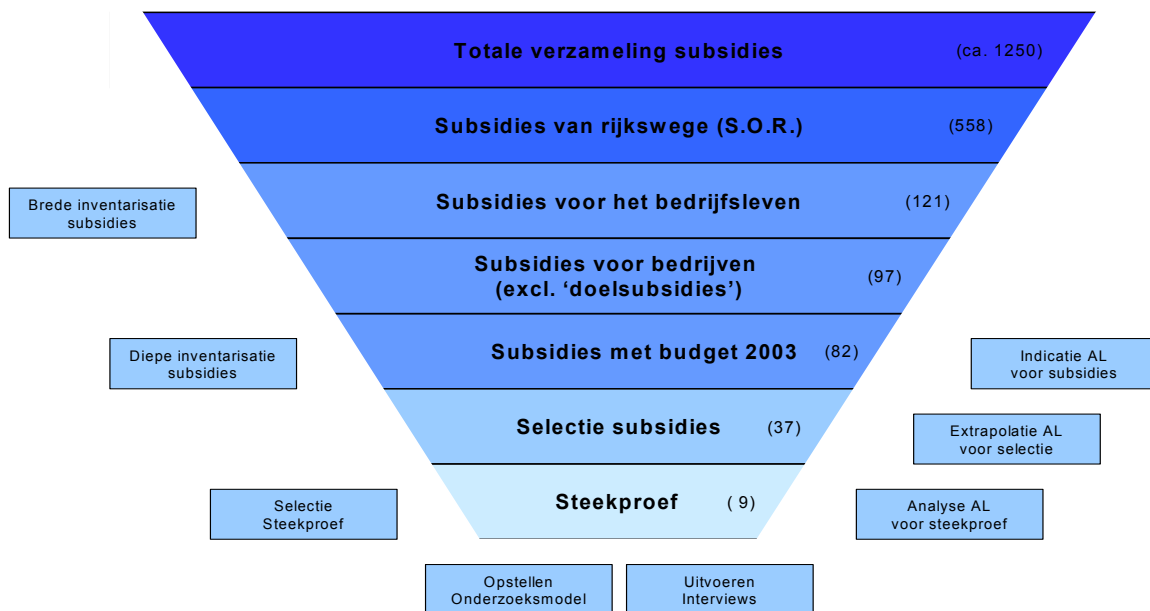
- Subsidies die dienen ter dekking van een deel van de exploitatie van één organisatie met een specifieke doelstelling, niet zijnde een onderneming.
- Geoomerkte budgetten ter ondersteuning van uitvoeringsorganisaties en/of instituten met een specifieke doelstelling.

Door E&Y zijn 24 van de geselecteerde subsidieregelingen beoordeeld als doelsubsidie, waardoor het aantal regelingen voor bedrijven binnen het onderzoek is bijgesteld tot 97.

Van de 97 regelingen die openstaan voor bedrijven is er bij 7 voor 2003 geen budget (€ 0,-) vermeld in het SOR en voor 8 regelingen is er niets opgenomen of is met p.m. aangegeven dat het budget nog niet bekend is. Aangezien bij de extrapolatie wordt uitgegaan van een percentage administratieve lasten ten opzicht van het subsidiebedrag, kunnen deze 15 regelingen niet worden meegenomen in de extrapolatie. Het aantal regelingen dat deel uitmaakt van de extrapolatie is derhalve 82.

Bovengenoemde aanpassingen hebben ook betrekking gehad op de selectie van bedrijven, waarvan met een Quick Scan de administratieve handelingen in kaart zijn gebracht. Van de oorspronkelijke selectie van 50 regelingen zijn uiteindelijk 37 regelingen in het onderzoek betrokken. Hiervan is er voor 9 regelingen in een steekproef praktijkonderzoek gedaan naar de administratieve lasten bij bedrijven.

In figuur 3 is de beschreven afbakening en selectie schematisch weergegeven.

Figuur 3. Afbakening en selectie van subsidieregelingen

Van de 10 regelingen die voor de steekproef waren geselecteerd is de regeling Stimuleringsregeling Vacaturevervulling door Werklozen en met Werkloosheid bedreigde werknemers (SVWW) vervallen in verband met de opheffing van deze regeling. De volgende regelingen maakten deel uit van de steekproef, waarvan de administratieve lasten zijn gemeten:

1. Programma Ontwikkelingsrelevante Exporttransacties en Programma Milieu en Economische Verzelfstandiging (ORET/MILIEV); Ministerie van BuZa.
2. Besluit subsidies Technologische Samenwerking (TS); Ministerie van EZ.
3. Besluit subsidies Exportfinancieringsarrangementen; Ministerie van EZ.
4. Besluit subsidies Economie, Ecologie en Technologie (EET); Ministerie van EZ.
5. Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN); Ministerie van LNV.
6. Regeling Structuurverbetering Glastuinbouw (RSG); Ministerie van LNV.
7. Programma Transportpreventie; Ministerie van V&W.
8. Subsidieprogramma Productgerichte milieuzorg (PMZ); Ministerie van VROM.
9. Leerlingen op de bouwplaats; Ministerie van VROM.

Tijdens de contacten met de agentschappen en de eerste interviews is naar voren gekomen dat een aantal van de geselecteerde subsidieregelingen in de uitvoering meerdere varianten kent. Om een goede inschatting van de AL per regeling te kunnen maken is het van belang met dit onderscheid rekening te houden. Daarom is besloten, waar nodig, de AL per variant te bepalen. Dit nadere onderscheid is gemaakt bij de volgende regelingen:

- Besluit subsidies exportfinancieringsarrangementen; lichte toetsing (matchingfonds licht en zeescheepvaart) versus zware toetsing (matchingfonds zwaar en Indonesië).
- Besluit subsidies economie, ecologie en technologie (EET); 1-jarige kiem-projecten versus meerjarige EET-projecten.
- Regeling Structuurverbetering Glastuinbouw (RSG); investering- en afbraakprojecten versus clusterplannen.
- Subsidieprogramma Productgerichte milieuzorg (PMZ); individuele projecten versus projecten met meerdere projectpartners.

2.4 Onderzoek

Onderzoeksmodel meting administratieve lasten

Voor de meting van administratieve lasten van de negen subsidieregelingen uit de steekproef is dezelfde methodiek gebruikt die wordt toegepast bij het meten van administratieve lasten van wet- en regelgeving. Het onderzoeksmodel gaat uit van de handelingen die het gevolg zijn van administratieve verplichtingen van wet- en regelgeving, in dit geval de administratieve verplichtingen die samenhangen met het verkrijgen van een subsidie. Op basis van de teksten van de subsidieregelingen zijn de administratieve verplichtingen geïnventariseerd en opgenomen in een vragenlijst die de basis vormt voor het praktijkonderzoek.

Bij het opstellen van de vragenlijsten (PxQ-sheets) is onderscheid gemaakt in administratieve handelingen in de verschillende fasen van het subsidietraject, te weten handelingen die samenhangen met:

- Het verkrijgen van een subsidie (vb. aanvraag).
- De uitvoering van de gesubsidieerde activiteiten (vb. tussenrapportages).
- De (eind-)verantwoording over de gesubsidieerde activiteit (vb. eindrapportage).

De bovengenoemde handelingen zijn tijdens de inventarisatiefase en op basis van de interviews nader uitgewerkt in administratieve deelhandelingen, zoals bijvoorbeeld het invullen van een aanvraagformulier, het opstellen van een plan van aanpak en dergelijke. Voor de verschillende administratieve (deel-)handelingen zijn tijdens het praktijkonderzoek de kosten per handeling bepaald. Hierbij is tevens rekening gehouden met de frequentie waarmee bepaalde handelingen worden uitgevoerd, hetgeen relevant is voor bijvoorbeeld periodieke tussenrapportages.

P: De kosten van de administratieve handeling per bedrijf per regeling

Bij het bepalen van de kosten van een administratieve handeling wordt onderscheid gemaakt tussen interne kosten en externe kosten. Deze kosten worden mede bepaald door de wijze waarop de bedrijven hier invulling aan geven. Voor het bepalen van de werkelijke kosten is het daarom belangrijk dat rekening wordt gehouden met onder meer de volgende aspecten:

- Voor de *interne kosten*: het gemiddeld uurtarief en de werkwijze (bijvoorbeeld het gebruik van interne systemen of formulieren).
- Voor de *externe kosten*: bijvoorbeeld de kosten voor een accountantsverklaring of de kosten voor de reproductie van de te rapporteren stukken. Indien gebruik is gemaakt van extern advies is de besteedde tijd meegerekend bij de tijd die de subsidieontvanger zelf heeft besteed. Omdat bij het merendeel van de bedrijven het subsidietraject zelfstandig doorloopt is er niet standaard uitgegaan van advieskosten.

Q: Aantal bedrijven dat administratieve handelingen heeft uitgevoerd

Voor het berekenen van de administratieve lasten per regeling wordt onderscheid gemaakt naar de lasten voor het aanvragen van een subsidie en de lasten tijdens uitvoering en de verantwoording van de gesubsidieerde activiteiten. Doordat niet alle aanvragen worden gehonoreerd, maar alle aanvragen wel administratieve lasten veroorzaken, wordt per regeling onderscheid gemaakt naar 1) het aantal aanvragen voor een subsidie (Qa) en 2) het aantal verstrekte subsidies (Qv).

PxQ: Berekening administratieve lasten

Op basis van de analyse wordt per regeling de gemiddelde administratieve last voor het doorlopen van het subsidietraject bepaald (P). Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar de lasten voor de aanvraag (Pa) en de lasten tijdens de uitvoering (Pu) en bij de vaststelling (Pv). Voor het aantal aanvragen (Qa) en toekenningen (Qt) is uitgegaan van de aantallen in 2002, zoals deze zijn doorgegeven door de uitvoerende instanties of zijn vermeld in officiële publicaties.

Kader 3. Berekening administratieve lasten van subsidies

De administratieve lasten per subsidieregeling zijn in het onderzoek als volgt berekend:

$$AL \text{ per subsidieregeling} = (Qa * Pa) + (Qt * (Pu + Pv))$$

Qa = Aantal aangevraagde subsidies per regeling in 2002

Qt = Aantal toegekende subsidies per regeling in 2002

Pa = Administratieve lasten van de aanvraag

Pu = Administratieve lasten tijdens de uitvoering

Pv = Administratieve lasten bij de vaststelling

Deze wijze van berekenen (zie kader 3) impliceert dat de administratieve lasten zijn bepaald voor de subsidies die in 2002 zijn aangevraagd en zijn toegekend. Omdat de meeste subsidietrajecten een looptijd hebben van meer dan een jaar, houdt dit in dat deze administratieve lasten dus niet perse alleen in 2002 zijn gemaakt, maar ook in de volgende jaren. Dit geldt met name voor de lasten tijdens de uitvoering en subsidievaststelling. Anderzijds worden in het jaar 2002 lasten gemaakt op grond van verplichtingen uit subsidietrajecten die voor 2002 zijn gestart. Wanneer het aantal aanvragen en toekenningen voor een bepaalde regelingen stabiel is over een aantal jaren zullen de lasten per jaar vergelijkbaar zijn met de lasten van de subsidies die in een bepaald jaar worden aangevraagd en toegekend.

Praktijkonderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd door het houden van interviews met bedrijven en subsidieadviseurs die gebruik hebben gemaakt van de subsidieregelingen uit de steekproef. Door de instanties die de betreffende regelingen uitvoeren, zoals Senter, Novem, Laser of FMO, zijn namen doorgegeven van bedrijven en contactpersonen die recent gebruik hebben gemaakt van deze subsidies.

Tijdens de interviews zijn de kosten van de verschillende administratieve verplichtingen met de respondenten bepaald. Naast de bepaling van de administratieve lasten aan de hand van het overzicht van verplichtingen, is een aantal aanvullende vragen gesteld met betrekking tot de representativiteit van de lasten. Tenslotte zijn ook meer kwalitatieve onderwerpen besproken zoals:

- de beleving van de lasten;
- ervaren knelpunten;
- suggesties om de administratieve lasten te reduceren.

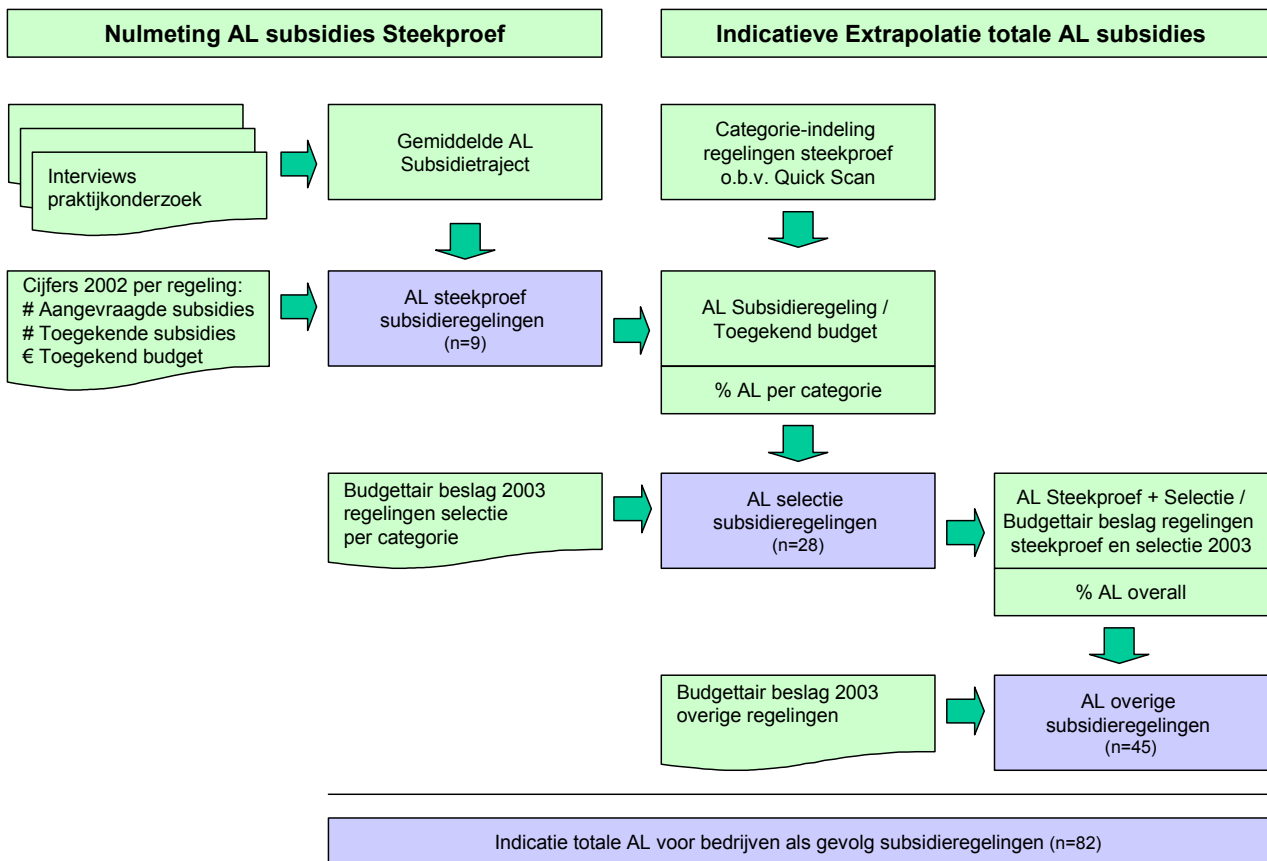
De concept-interviewverslagen zijn teruggekoppeld met de respondenten. De geaccordeerde verslagen vormen de basis voor de verdere analyse. Per subsidieregeling en per variant zijn minimaal twee interviews uitgevoerd met een bezoek. In de praktijk bleek vaak dat meerdere bedrijven of personen een rol hadden vervuld bij het uitvoeren van de administratieve handelingen, bijvoorbeeld in het geval er gebruik werd gemaakt van subsidieadviseurs of werd samengewerkt met partners. Met deze lasten is expliciet rekening gehouden door de tijdsbesteding en kosten van deze personen in kaart te brengen door een aantal aanvullende telefonische interviews.

Indien bij de analyse van de interviewresultaten geen eenduidig beeld was ontstaan, of de lasten van bepaalde verplichtingen niet van toepassing waren geweest bij bepaalde van de respondenten, is deze informatie geverifieerd dan wel aangevuld door middel van telefonische interviews bij andere bedrijven. Hierdoor hebben in totaal meer dan 50 bedrijven en adviseurs medewerking verleend aan het onderzoek.

2.5 Analyse en extrapolatie

De interviewverslagen van de 9 subsidieregelingen uit de steekproef zijn geanalyseerd en hebben inzicht gegeven in de omvang administratieve lasten van de betreffende regelingen. Deze resultaten hebben de basis gevormd voor de extrapolatie naar de administratieve lasten van de 28 geselecteerde regelingen, waarvan de administratieve verplichtingen in kaart zijn gebracht. Op basis van deze beide uitkomsten is een doorkijk, of indicatieve extrapolatie, gemaakt naar de overige 45 subsidieregelingen voor bedrijven.

Onderstaand is de analyse en extrapolatie schematisch weergegeven. De verschillende stappen worden op volgende pagina toegelicht. In hoofdstuk 3 zijn de resultaten van deze exercities opgenomen.

Figuur 4. Schematisch overzicht opbouw analyse en extrapolatie

Analyse regelingen steekproef

Zoals beschreven in § 2.4 zijn de interviewresultaten geanalyseerd tot een rekenblad (P&Q-sheet) per regeling, waarin de administratieve lasten voor de betreffende subsidie zijn bepaald. Hierin is op het niveau van de verschillende verplichtingen inzichtelijk wat de gemiddelde interne en externe kosten zijn. Een aantal variabelen kan hierbij eenvoudig worden doorgerekend, zoals het gemiddeld uurtarief, het aantal projectpartners, de doorlooptijd en het aantal voortgangsrapportages. Voor de invulling van deze variabelen in het model is naast de gegevens uit de interviews gebruikgemaakt van informatie van de verschillende uitvoerende instellingen.

Voor het uurtarief is voor alle regelingen één standaard tarief gehanteerd van € 50,-. Het bleek op basis van de interviews, en tijdens de workshop met de instellingen, niet mogelijk dit nader te differentiëren naar de verschillende doelgroepen en/of regelingen.

Op basis van de administratieve lasten per subsidie en het aantal aanvraagde en toegekende subsidies is de totale administratieve last per regeling berekend. Deze uitkomsten zijn tevens gerelateerd aan de toegekende subsidiebedragen van de verschillende regelingen. De administratieve lasten zijn hierbij uitgedrukt als percentage van het budget. De absolute en relatieve uitkomsten van deze analyse hebben geleid tot een ordening van subsidieregelingen in een viertal categorieën van subsidies, die zijn beschreven in onderstaand kader.

Kader 4. Categorie-indeling subsidieregelingen

– *Categorie I; Onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht, gemiddeld subsidiebedrag meer dan €100.000,-*
Deze veelal technische projecten worden meestal in een samenwerkingsverband uitgevoerd en hebben een looptijd van meerdere jaren. De gemiddelde subsidie bedraagt doorgaans tussen de €100.000,- en €1.000.000,-. De aanvraag verloopt via een tender-systeem, en gedurende het traject worden urenregistraties bijgehouden en wordt periodiek gerapporteerd over de voortgang.

– *Categorie II; Onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht, gemiddeld subsidiebedrag minder dan €100.000,-*
Deze projecten hebben vaak een looptijd van 1 á 2 jaar en het subsidiebedrag is gemiddeld lager dan € 100.000,-. Projecten kunnen ook minder technisch van aard zijn en worden relatief vaker door individuele bedrijven uitgevoerd. De aard van de administratieve verplichtingen is vergelijkbaar aan de omschrijving in categorie I.

– *Categorie III; Subsidies voor investerings- en exportondersteuning*
Subsidies bedoeld voor de ondersteuning van investeringen en het creëren van een "level playing field" voor exporterende bedrijven. De projecten zijn resultaatgericht, waarbij bijvoorbeeld het bepalen van het Nederlands aandeel of het overleg met binnen- en/of buitenlandse instanties relatief veel tijd kost.

– *Categorie IV; Subsidies o.b.v. "output" (meetbare eenheden)*
Kenmerkend voor deze subsidies is dat de omvang van het subsidiebedrag wordt bepaald door de "geleverde prestatie", bijvoorbeeld een oppervlakte natuurbeheer of aantal opgeleide leerlingen. Het verantwoorden van de inspanning door urenregistraties is hierbij derhalve niet of nauwelijks van belang. De lasten worden bepaald door de aanvraag en het aantonen dat de prestatie geleverd is.

Nb. Door de heterogeniteit van subsidieregelingen zullen niet alle regelingen eenduidig toe te delen zijn aan één van de categorieën. Deze categorisering moet worden gezien als "werkindeling" voor de ordening en extrapolatie binnen het kader van dit inventariserend onderzoek.

Eerste extrapolatie naar de regelingen uit de selectie

De administratieve lasten van de in de steekproef onderzochte regelingen zijn onderzocht op het niveau van de verschillende verplichtingen. De verplichtingen uit de verschillende regelingen zijn geordend tot een totaal overzicht van de administratieve verplichtingen die kunnen voortvloeien uit het aanvragen en verkrijgen van subsidie. Dit overzicht is als “checklist” gebruikt voor een Quick Scan van bredere selectie van 28 subsidieregelingen. Mede op basis van de uitkomsten van de Quick Scan zijn de regelingen ingedeeld in de onderscheiden categorieën (zie bijlage II).

Ook binnen de onderscheiden categorieën bleken op zich vergelijkbare verplichtingen, zoals bijvoorbeeld “het invullen van een aanvraagformulier”, “het opstellen van een projectplan”, of “het voeren van een projectadministratie” in de praktijk moeilijk vergelijkbaar. Extrapolatie op basis van de administratieve lasten van de afzonderlijke verplichtingen bleek derhalve niet goed mogelijk. Voor de extrapolatie is daarom gebruikgemaakt van de verhouding tussen de administratieve lasten en het subsidiebedrag, uitgedrukt in een percentage.

Om te kunnen extrapoleren aan de hand van de percentages administratieve lasten/subsidiebedrag is inzicht nodig in de subsidiebedragen die zijn toegekend voor de verschillende subsidieregelingen. Hierbij is uitgegaan van het budgettaire beslag dat voor 2003 is opgenomen in het SOR. De aanname is dat deze bedragen een redelijke indicatie geven van het toegekend budget in 2002. Door vervolgens de percentages administratieve lasten/subsidiebedrag per categorie te vermenigvuldigen met het budgettaire beslag van de regelingen in de betreffende categorie, is een indicatie gekregen van de administratieve lasten van de 28 subsidieregelingen uit de selectie.

Tweede extrapolatie naar de overige regelingen

De overige 45 subsidieregelingen zijn niet nader onderzocht en derhalve ook niet onderverdeeld in de genoemde categorieën. Om een beeld te krijgen van de aard en omvang van de administratieve lasten van deze verzameling is een “over-all”percentage gebruikt voor de extrapolatie. Dit percentage is berekend door de totale administratieve lasten van de regelingen uit de steekproef en selectie te delen door het bijbehorende budgettaire beslag. Vervolgens is het budgettaire beslag voor 2003 van deze overige regelingen bepaald op grond van het SOR. Door dit bedrag te vermenigvuldigen met het “overall”-percentage is een indicatie verkregen voor de bijbehorende administratieve lasten.

De administratieve lasten van de drie genoemde deelverzamelingen hebben een verschillende mate van betrouwbaarheid. De administratieve lasten van de regelingen in de steekproef zijn op vergelijkbare wijze bepaald als de administratieve lasten van wet- en regelgeving. De twee daarop volgende extrapolaties op grond van deze uitkomsten zijn minder nauwkeurig, maar ons inziens geschikt om een beeld te krijgen van de aard en omvang van de administratieve lasten van subsidies.

3 Onderzoeksresultaten

3.1 Kwantitatieve resultaten

In deze paragraaf worden de uitkomsten weergegeven van de meting van administratieve lasten van de regelingen in de steekproef (§3.1.1). Vervolgens wordt de uitkomst van de beide extrapolaties gepresenteerd, zoals deze is beschreven in het vorige hoofdstuk.

3.1.1 Steekproef

In de tabellen 1, 2 en 3 zijn de resultaten van het onderzoek naar de administratieve lasten van de regelingen in de steekproef samengevat. Hierbij zijn de regelingen ingedeeld in de onderscheiden categorieën (zie §2.5). In tabel 1 zijn de administratieve lasten per project weergegeven, onderscheiden naar de lasten voor de aanvraagfase, tijdens de uitvoering en bij de vaststelling. In tabel 2 worden de administratieve lasten per project gerelateerd aan het toegekende subsidiebedrag. Tabel 3 geeft de berekening van de administratieve lasten voor de totale subsidieregeling. Hierbij worden deze totale AL per regeling gerelateerd aan het totale toegekende budget, waarmee dit de opstap biedt voor de verdere extrapolatie.

AL per subsidie-traject		gem. AL	gem. AL	gem. AL	gem. AL /
		Aanvraag	Uitvoering	Vaststelling	sub.traject
Subsidie-regeling		Pa	Pu	Pv	Pt
I Onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht, subsidie > € 100.000,-					
Technologische samenwerking (TS)		€ 7.250	€ 54.225	€ 7.900	€ 69.375
Economie, Ecologie, Technologie (EET)	Kiem	€ 13.940	€ 15.510	€ 16.580	€ 46.030
	Meerjarig	€ 34.360	€ 129.600	€ 28.540	€ 192.500
II Onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht, subsidie < € 100.000,-					
Programma Transportbesparing (Transp)	Individueel	€ 2.200	€ 4.150	€ 4.375	€ 10.725
Productgerichte Milieuzorg (PMZ)	Individueel	€ 1.600	€ 5.700	€ 6.450	€ 13.750
	Samenwerking	€ 3.200	€ 6.150	€ 6.650	€ 16.000
III Investerings- en exportfinanciering					
Oret/Miliev		€ 25.000	€ 15.300	€ 12.900	€ 53.200
Exportfinanciering (Exp)	Lichte toetsing	€ 1.500	€ 1.475	€ 3.375	€ 6.350
	Zware toetsing	€ 3.200	€ 1.875	€ 5.500	€ 10.575
IV Subsidies o.b.v. output (meetbare eenheden)					
Agrarisch Natuurbeheer (SAN)	Beheersubsidie	€ 450	€ 450	€ 400	€ 1.300
Structuurbeheer Gastuinbouw (RSG)	Investering /Afbraak	€ 1.450	€ 150	€ 100	€ 1.700
	Clusterplan	€ 1.200		€ 100	€ 1.300
Leerlingen op de bouwplaats (Leerling)		€ 500	€ 2.900		€ 3.400

Tabel 1. Administratieve lasten per subsidieregeling in de steekproef

Op grond van tabel 1 kan het volgende worden geconstateerd ten aanzien van de aard en omvang van de administratieve lasten van subsidies:

- De administratieve lasten van de onderzochte subsidies uit de steekproef variëren van ruim € 1.000,- tot bijna € 200.000,- per subsidieproject.
- De omvang van de administratieve lasten wordt sterk bepaald door het type subsidie. De lasten van subsidieregelingen voor ‘technisch onderzoek en ontwikkeling’ zijn het hoogst, gevolgd door subsidies voor ‘ontwikkeling en kennisoverdracht’ en ‘investerings- en exportondersteuning’. De administratieve lasten zijn het laagst bij de subsidies waarvan het bedrag is gebaseerd op meetbare eenheden.
- Bij de subsidies voor ‘technisch onderzoek en ontwikkeling’ ligt het zwaartepunt van de administratieve lasten tijdens de uitvoering van het project. Door de relatief lange looptijd zijn de kosten voor het bijhouden van de projectadministratie en het opstellen van voortgangsrapportages relatief hoog.
- De subsidies voor ‘ontwikkeling en kennisoverdracht’ kennen inhoudelijk grotendeels vergelijkbare verplichtingen als de vorige categorie, alleen is door de kortere looptijd de administratieve last tijdens het project minder hoog. De lasten bij de subsidievaststelling, voor het opstellen van de eindrapportage en de accountantsverklaring, zijn in verhouding hoger.
- In vergelijking met de subsidies voor onderzoek en ontwikkeling zijn de lasten bij subsidies voor ‘investerings- en exportondersteuning’ relatief hoog in de aanvraagfase.
- Bij de subsidies die worden bepaald op basis van meetbare eenheden zijn de administratieve lasten bij de aanvraag en uitvoering in verhouding hoog en bij de vaststelling erg laag.

AL per subsidie-traject		gem. AL / sub.traject	gem. subsidie/ sub.traject	gem. AL / gem. subsidie
Subsidie-regeling				excl. afgewezen
I Onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht, subsidie > € 100.000,-				
Technologische samenwerking (TS)		€ 69.375	€ 767.241	9%
Economie, Ecologie, Technologie (EET)	Kiem	€ 46.030	€ 102.727	45%
	Meerjarig	€ 192.500	€ 1.700.000	11%
II Onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht, subsidie < € 100.000,-				
Programma Transportbesparing (Transp)	Individueel	€ 10.725	€ 67.032	16%
Productgerichte Milieuzorg (PMZ)	Individueel	€ 13.750	€ 45.378	30%
	Samenwerking	€ 16.000	€ 56.723	28%
III Investerings- en exportfinanciering				
Oret/Miliev		€ 53.200	€ 5.000.000	1%
Exportfinanciering (Exp)	Lichte toetsing	€ 6.350	€ 775.000	1%
	Zware toetsing	€ 10.575	€ 817.000	1%
IV Subsidies o.b.v. output (meetbare eenheden)				
Agrarisch Natuurbeheer (SAN)	Beheersubsidie	€ 1.300	€ 21.793	6%
Structuurbeheer Gastuinbouw (RSG)	Investering /Afbraak	€ 1.700	€ 72.875	2%
	Clusterplan	€ 1.300	€ 22.500	6%
Leerlingen op de bouwplaats (Leerling)		€ 3.400	€ 8.896	38%

Tabel 2. Administratieve lasten per subsidieregeling in de steekproef

De gemiddeld toegekende subsidiebedragen variëren van minder dan € 10.000,- tot € 5.000.000,-. Wanneer de, ook sterk variërende, administratieve lasten worden gerelateerd aan deze toegekende subsidiebedragen ontstaat een redelijk vergelijkbaar beeld binnen de verschillende categorieën.¹

¹ Binnen de categorie technisch onderzoek en ontwikkeling geldt voor de Kiem variant van EET dat deze eenjarige regeling gezien kan worden als opstap naar de meerjarige EET-regeling, en derhalve niet representatief is. Bij de regeling Leerling op de bouwplaats dient te worden opgemerkt dat deze subsidieregeling juist mede bedoeld is ter tegemoetkoming in de (administratieve) lasten voor de begeleiding van leerlingen.

AL per subsidie-traject		aantal	aantal	totale AL /	toegekend	totale AL /
Subsidie-regeling		aanvragen	toekenningen	subsidie	budget	totale subsidie
		2002	2002	steekproef	2002	incl. afgewezen
I Onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht, subsidie > € 100.000,-						10%
Technologische samenwerking (TS)		292	116	€ 9.323.500	€ 89.000.000	10%
Economie, Ecologie, Technologie (EET)		25	11	€ 701.490	€ 1.130.000	62%
Kiem						
Meerjarig		21	18	€ 3.568.080	€ 30.600.000	12%
II Onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht, subsidie < € 100.000,-						25%
Programma Transportbesparing (Transp)		22	15	€ 176.275	€ 1.005.478	18%
Productgerichte Milieuzorg (PMZ)		14	7	€ 107.450	€ 350.000	31%
Samenwerking		15	7	€ 137.600	€ 385.000	36%
III Investerings- en exportfinanciering						1%
Oret/Miliev		34	43 *	€ 2.062.600	€ 215.000.000	1%
Exportfinanciering (Exp)		6	2	€ 18.700	€ 1.550.000	1%
Lichte toetsing						
Zware toetsing		5	15 *	€ 126.625	€ 12.255.000	1%
IV Subsidies o.b.v. output (meetbare eenheden)						5%
Agrarisch Natuurbeheer (SAN)		2251	1612	€ 2.383.150	€ 35.131.000	7%
Beheersubsidie						
Structuurbeheer Gastuinbouw (RSG)		195	124	€ 313.750	€ 9.036.500	3%
Investering /Afbraak						
Clusterplan		3	3	€ 3.900	€ 67.500	6%
Leerlingen op de bouwplaats (Leerling)		159	159	€ 540.600	€ 1.414.478	38%
Totale administratieve lasten van de subsidieregelingen uit de steekproef				€ 35.686.040		

* het aantal toekenningen in 2002 heeft deels ook betrekking op aanvragen uit 2001

Tabel 3. Totale administratieve lasten per subsidieregeling in de steekproef

Uit de samenvatting van administratieve lasten per regeling in tabel 3 blijkt dat:

- De totale administratieve lasten van de in de steekproef onderzochte subsidieregelingen circa € 35 miljoen bedragen.
- Het aantal aanvragen en toekenningen sterk verschilt tussen de verschillende regelingen; het aantal aanvragen varieert van 3 tot meer dan 2000.
- De administratieve lasten per regeling eveneens sterk uiteen lopen; van minder dan € 4.000,- tot ruim € 9 miljoen.
- Wanneer het aantal aanvragen en toekenningen gecombineerd wordt met de lasten van de aanvraag uit tabel 1, de administratieve lasten van de afgewezen aanvragen gemiddeld ongeveer 10% uitmaken van de totale administratieve lasten, maar dat dit voor bepaalde regelingen kan oplopen tot rond de 30%.

Met uitzondering van twee subsidies, die om genoemde redenen niet representatief kunnen worden geacht, zijn de resultaten binnen de onderscheiden categorieën redelijk vergelijkbaar. Op basis van deze uitkomst is voor de verschillende categorieën een afgerond percentage bepaald dat een indicatie geeft van de verhouding tussen de totale administratieve lasten en het subsidiebedrag.

3.1.2 Extrapolatie

De indicatieve percentages van administratieve lasten ten opzichte van het subsidiebedrag, onderscheiden naar de vier categorieën, vormen de basis voor de eerste stap in de extrapolatie. De 28 subsidieregelingen uit de selectie zijn onverdeeld over de verschillende categorieën. Deze indeling is gebaseerd op een inventarisatie van verplichtingen door middel van een Quick Scan op de regelingsteksten en voorgelegd aan de deelnemers van de workshop en E&Y subsidies. Op basis van de reacties zijn de definitieve categorieomschrijving en de indeling opgesteld. Deze zijn respectievelijk opgenomen in kader 4 op pagina 17 en in Bijlage II.

Extrapolatie naar selectie o.b.v. indicatief % administratieve lasten per categorie *			
categorie-indeling	Σ budgetair beslag regelingen selectie per categorie	indicatief % adm. lasten per categorie	extrapolatie adm. lasten per categorie
I Onderzoek, Ontwikkeling en Kennisoverdracht, gemiddeld subsidiebedrag > € 100.000,-	€ 164.109.000	10%	€ 16.410.900
II Onderzoek, Ontwikkeling en Kennisoverdracht, gemiddeld subsidiebedrag < € 100.000,-	€ 58.975.000	25%	€ 14.743.750
III Investerings- en exportondersteuning	€ 25.425.000	1%	€ 254.250
IV Subsidies o.b.v. output (meetbare eenheden)	€ 234.180.000	5%	€ 11.709.000
Totale administratieve lasten voor subsidieregelingen uit selectie (o.b.v. extrapolatie)			€ 43.117.900

* De indeling van regelingen per categorie is opgenomen in Bijlage II

Tabel 4. Extrapolatie van administratieve lasten naar de geselecteerde subsidieregelingen

Met de bovenstaande extrapolatie naar de geselecteerde regelingen, op basis van de percentages per categorie, zijn in totaal 37 van de 82 subsidieregelingen betrokken in het onderzoek. Het budgettaire beslag van deze regelingen is ruim de helft van het totale budgettaire beslag van de regelingen binnen de scope van het onderzoek. Voor de overige regelingen is een tweede extrapolatieslag gemaakt op basis van de resultaten van de steekproef en de selectie. In de onderstaande tabel zijn alle resultaten samengevat. De totale administratieve lasten worden op basis van deze aanpak op circa € 100 miljoen geraamd.

Samenvatting extrapolatie	steekproef	selectie	overige	totaal
	Bijlage II		Bijlage III	
Aantal regelingen in deelverzameling	9	28	45	82
Budgetair beslag	€ 273.592.000	€ 482.689.000	€ 554.808.000	€ 1.311.089.000
% budgetair beslag in deelverzameling	21%	37%	42%	100%
Methode van berekening AL	nulmeting per subsidie	extrapolatie obv % / categorie	extrapolatie obv overall %	
Administratieve lasten	€ 19.463.720	€ 43.117.900	€ 45.909.898	€ 108.491.518

Tabel 5. Samenvatting van de meting en extrapolatie van administratieve lasten in het onderzoek

3.2 Kwalitatieve resultaten

Deze paragraaf behandelt de kwalitatieve bevindingen die uit de interviews naar voren zijn gekomen en in de workshop zijn besproken. In de subparagrafen wordt hierbij achtereenvolgens ingegaan op de beleving van de lasten, de gesignaleerde knelpunten en de verbeteringsuggesties. Per onderwerp wordt een terugkoppeling gegeven in algemene zin en vervolgens per type regeling. Hierbij zijn de bevindingen van categorie I en II ‘onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht’ samengevoegd, omdat hierbij grotendeels vergelijkbare reacties zijn gegeven.

3.2.1 *Beleving administratieve lasten*

Algemeen

- De beleving van de lasten varieert van laag (“het is een vrijwillige keus”, “t.o.v. bedrag begrijpelijk”) tot hoog (“dubbele boekhouding bijhouden”, “groot deel van bedrag is administratieve last”)
- Bij een verschillende regelingen zijn initiatieven genomen om de uitvoering te verbeteren, zoals het elektronisch aanbieden van de informatie en formulieren of herziening van de aanvraagprocedure, wat door respondenten als positief wordt ervaren.

Onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht

- De lasten van subsidies voor onderzoek en ontwikkeling worden door de meeste bedrijven als (redelijk) hoog ervaren.
- Door de kans op afwijzing worden de lasten voor de aanvraag soms als hoog ervaren. Daarnaast worden de urenregistraties genoemd als belangrijkste aandachtspunt.

Investerings- en exportondersteuning

- De beleving van de lasten varieert van laag (relatief ten opzichte van het subsidiebedrag) tot hoog (absoluut gezien).
- De lasten bestaan voor een groot deel uit aanvullende informatieverzameling, overleggen en berekeningen die beperkt aansluiten bij de reguliere bedrijfsvoering.

Subsidies op basis van output

- De lasten van de regelingen binnen deze categorie worden als laag tot neutraal ervaren.
- Vooral het begrijpen van de teksten van de regelingen en voorwaarden worden als lastig ervaren.

3.2.2 *Knelpunten*

Algemeen

- De grote diversiteit aan regelingen wordt meerdere malen als knelpunt genoemd.
- Verschillende verplichtingen in regelingen van verschillende ministeries, bijvoorbeeld de berekening van uurtarieven. (De verplichtingen in subsidieregelingen per ministerie zijn wel vergelijkbaar).
- De teksten van regelingen zijn niet altijd even duidelijk voor respondenten.
- Bij met name technische projecten zijn urenregistraties van personeel en machines soms een knelpunt.

Onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht

- Het bijhouden van de vereiste urenregistraties zijn met name de kleinere productiebedrijven vaak niet gewend, waardoor dit als knelpunt wordt aangegeven.
- De registratie van machine-uren is soms erg lastig wanneer een machine voor meerdere doeleinden wordt gebruikt en de registratie niet aansluit bij de reguliere bedrijfsvoering.
- De te hanteren uurtarieven voor personeel leiden soms tot discussies met de agentschappen, bijvoorbeeld in het geval van veel personele wisselingen.
- Doordat veel onderzoeks- en ontwikkelingsregelingen verschillende typen projecten kennen, met verschillende subsidiepercentages, kan dit leiden tot misverstanden bij de verschillende projectfasen.

Investerings- en exportondersteuning

- De lange doorlooptijd voor het verkrijgen van subsidie, en het vele overleg in binnen- en buitenland, worden als belangrijkste knelpunten genoemd.
- Kostprijsberekeningen en berekeningen om het Nederlands aandeel in het product aan te tonen zijn erg tijdsintensief en wijken af van de binnen de bedrijven gebruikte methoden.

Subsidies op basis van output

- Het goed interpreteren van de voorwaarden en het correct invullen van de formulieren wordt door verschillende respondenten als knelpunt gezien en leidt vaak tot aanvullend overleg.
- Voorheen was er bij de agentschappen vaker een vast aanspreekpunt voor een bepaalde regeling, een aantal keer is aangegeven dat met het spijtig vindt dat dit niet meer het geval is.
- Indien van lokale overheden binnen bepaalde subsidie-trajecten een rol hebben blijken zij vaak niet op de hoogte van de bewuste regeling, wat de aanvrager extra tijd kost.

3.2.3 *Verbetersuggesties*

Algemeen

- Opstellen één centraal overzicht met alle subsidie-regelingen.
- Samenvoegen regelingen die vergelijkbaar zijn.
- Uniformeren van eisen en uitgangspunten tussen verschillende regelingen.
- Automatiseren van formulieren en aanbieden templates voor bijvoorbeeld berekeningen.

Onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht

- Meer nadruk op resultaat dan op inspanning. Bijvoorbeeld door subsidiebedragen toe te kennen aan een bepaald product, in plaats van aan de registratie van uren tijdens de ontwikkeling van het product.
- Gebruik maken van één integraal uurtarief voor personeel en machines.

Investerings- en exportondersteuning

- Minder overleg om de doorlooptijd te verminderen.
- Verduidelijking van de teksten van de regeling en het elektronisch beschikbaar stellen hiervan.
- Met betrekking tot exportstimulering is voorgesteld de kredietvoorwaarden te laten aansluiten bij de voor bedrijven bekende voorwaarden.
- Het toepassen van regelingen op Europees niveau.

Subsidies op basis van output

- Duidelijk voorlichting aan de doelgroep, een persoonlijke benadering wordt op prijs gesteld.
- Indien van toepassing; voorlichting richting betrokken overheden.

4 Conclusies en aanbevelingen

Onderstaand zijn de conclusies en aanbevelingen weergegeven van het “Inventariserend onderzoek naar de administratieve lasten van subsidies”.

4.1 Conclusies

Omvang administratieve lasten

De administratieve lasten van rijkssubsidies voor het bedrijfsleven worden geraamd op ongeveer € 100 miljoen per jaar.

- Van de 558 subsidieregelingen die van rijkswege ter beschikking worden gesteld zijn 121 regelingen primair gericht op het bedrijfsleven. Na correctie voor doelsubsidies en regelingen waarvoor geen budget (bekend) is, zijn de administratieve lasten van 82 regelingen meegenomen in het onderzoek.
- De subsidies in het onderzoek kennen een gezamenlijk budgettaire beslag van circa € 1,3 miljard.

Voor 9 regelingen is een *meting* uitgevoerd naar de administratieve lasten in de praktijk, waarbij per administratieve verplichting de lasten zijn bepaald. Hieruit ontstaat het volgende beeld:

- De administratieve lasten van de onderzochte subsidies variëren van ruim € 1.000,- tot bijna € 200.000,- per traject.
- Ook de toegekende subsidiebedragen variëren sterk tussen de verschillende regelingen; van gemiddeld minder dan € 10.000,- tot € 5.000.000,- per project.
- De administratieve lasten uitgedrukt als percentage van het subsidiebedrag variëren van minder dan 1% tot bijna 50%. Onderstaand wordt een nadere onderverdeling van deze percentages beschreven.

Aard van de administratieve lasten

De absolute en relatieve omvang van de administratieve lasten varieert sterk tussen de verschillende subsidieregelingen.

In het onderzoek zijn vier categorieën subsidieregelingen onderscheiden:

- Subsidies voor technisch onderzoek en ontwikkeling:
 - Door de relatief lange looptijd zijn de administratieve lasten voor deze trajecten het hoogst.
 - Het zwaartepunt van de administratieve lasten ligt tijdens de uitvoering van het project; de projectadministratie en de voortgangsrapportages kosten naar verhouding veel tijd.
 - Het percentage administratieve lasten ten opzichte van het subsidiebedrag (veelal tussen de € 100.000,- en € 1.000.000,-), is indicatief 10%.

- Subsidies voor ontwikkeling en kennisoverdracht:
 - De subsidies voor ontwikkeling en kennisoverdracht kennen inhoudelijk grotendeels vergelijkbare verplichtingen als de vorige categorie, alleen is door de kortere looptijd de administratieve last tijdens het project minder hoog.
 - De lasten bij de subsidievaststelling, voor het opstellen van de eindrapportage en de accountantsverklaring, zijn in verhouding hoger.
 - Doordat de subsidiebedragen lager liggen dan in de vorige categorie, veelal minder dan € 100.000,-, zijn de administratieve lasten als percentage relatief hoog; indicatief 25%.
- Subsidies voor investerings- en exportondersteuning:
 - Ten opzichte van subsidies voor onderzoek en ontwikkeling zijn de administratieve lasten bij subsidies voor investerings- en exportondersteuning relatief hoog in de aanvraagfase.
 - Omdat de subsidiebedragen in verhouding met andere typen hoog zijn, zijn de administratieve lasten uitgedrukt als percentage van het budget beperkt; indicatief 1%.
- Subsidies op basis van output (meetbare eenheden):
 - Bij de subsidies die worden bepaald op basis van meetbare grootheden, zoals het aantal hectaren natuurbeheer of het aantal leerlingen, zijn de administratieve lasten laag.
 - De lasten voor de aanvraag en uitvoering zijn hierbij in verhouding soms hoog en kenmerkend is dat de lasten bij de vaststelling relatief erg laag zijn.
 - De subsidiebedragen zijn in vergelijking met andere type subsidies laag en de administratieve lasten uitgedrukt als percentage van het subsidiebedrag bedraagt indicatief 5%.

Beleving van de administratieve lasten

De beleving van administratieve lasten varieert van enerzijds begrip in het kader van de verantwoording, anderzijds worden de administratieve lasten soms als hoog ervaren.

Ten aanzien van de beleving van de administratieve lasten kan het volgende worden geconcludeerd:

- In het algemeen varieert de beleving van de lasten bij de respondenten van laag (“vrijwillige keus”, “t.o.v. bedrag begrijpelijk”) tot hoog (“dubbele boekhouding bijhouden”, “groot deel van bedrag is administratieve last”).
- Bij een aantal regelingen zijn verbeteringen, i.c. lastenreducties, doorgevoerd, die als positief worden ervaren.
- De lasten van subsidies voor onderzoek en ontwikkeling worden de meeste bedrijven als (redelijk) hoog ervaren.
- De beleving van de lasten bij subsidies voor investerings- en exportondersteuning varieert van laag (relatief ten opzichte van het subsidiebedrag) tot hoog (absoluut gezien).
- De lasten van subsidies op basis van output worden als laag tot neutraal ervaren.

Knelpunten

Als belangrijkste knelpunten ten aanzien van de administratieve lasten worden de urenregistraties genoemd en de verschillende eisen in vergelijkbare subsidieregelingen.

De belangrijkste knelpunten kunnen op grond van het onderzoek als volgt worden samengevat:

- Bij subsidies voor onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht is het bijhouden van de urenregistraties van personeel en machines, en eventuele discussie hierover, een vaak genoemd knelpunt.
- Bij de subsidies voor investerings- en exportondersteuning wordt de lange doorlooptijd voor het verkrijgen van subsidie, het vele overleg in binnen- en buitenland, en de afwijkende kostprijsberekeningen als belangrijkste knelpunten gezien.
- Bij de subsidies op basis van output zijn er geen grote knelpunten, maar zijn er soms problemen met het goed interpreteren van de voorwaarden en het correct invullen van de formulieren.
- De grote diversiteit aan regelingen wordt door verschillende respondenten als onduidelijk ervaren.
- Daarnaast kunnen de verplichtingen verschillen tussen de regelingen van de verschillende ministeries, bijvoorbeeld bij het berekenen van uurtarieven.

4.2 Aanbevelingen

Vervolgonderzoek

De omvang van de administratieve lasten van subsidies maakt een nadere beoordeling van de reductiemogelijkheden gewenst.

Op grond van de resultaten van het onderzoek worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- Aan de verantwoordelijke ministeries of uitvoerende instellingen wordt een eenvoudig model beschikbaar gesteld, waarmee zij de administratieve lasten van een (ontwerp) subsidieregeling in kaart kunnen brengen.
- Bij het ontwerpen van een nieuwe subsidieregeling wordt met behulp van het model vooraf een inschatting gemaakt van de administratieve lasten.
- Voor de meting van de administratieve lasten van bestaande subsidieregelingen kan goed worden aangesloten bij de periodieke evaluatie. In geval van een evaluatie is het daarom sterk aan te bevelen ook de administratieve lasten in kaart te brengen.

Lastenreductie

Door de verplichtingen per (categorie) subsidieregeling onderling beter te vergelijken, ontstaat inzicht in “best practices” waarmee administratieve lasten per regeling kunnen worden verminderd.

Uit dit inventariserende onderzoek komen de volgende mogelijkheden voor lastenreductie naar voren:

Algemeen

- Opstellen één centraal overzicht met alle subsidieregelingen.
- Samenvoegen regelingen die vergelijkbaar zijn en het uniformeren van de eisen en uitgangspunten tussen verschillende regelingen.
- Automatiseren van formulieren en aanbieden van templates voor bijvoorbeeld berekeningen.

Subsidies voor onderzoek, ontwikkeling en kennisoverdracht

- Meer nadruk op resultaat dan op inspanning en daarmee een vereenvoudiging van de administratie.
- Gebruikmaken van één integraal uurtarief voor personeel en machines.

Subsidies voor investerings- en exportondersteuning

- Minder overleg om de lasten en de doorlooptijd te verminderen.
- Verduidelijking van de teksten van de regeling en het elektronisch beschikbaar stellen hiervan.

Subsidies op basis van output

- Duidelijk voorlichting aan de doelgroep.
- Goede communicatie naar betrokkenen, zoals lokale overheden.

Bijlage bij:

Inventariserend Onderzoek Administratieve Lasten van Subsidies

eindrapportage

Bijlage

- I Deelnemers project**
- II Geselecteerde subsidieregelingen**
- III Overige subsidieregelingen bedrijfsleven**

I Deelnemers project

Begeleidingscommissie (werkgroep AL en subsidies)	
Dhr. drs. J.B.G.M. Holtus (Projectdirectie AL EZ) Ministerie Economische Zaken	Adres: Postbus 20101 2500 EC Den Haag Telefoon: 070-379 72 31 E-mail: j.b.g.m.holtus@minez.nl
Mevr. drs. T. Schalm (Projectdirectie AL EZ) Ministerie Economische Zaken	Adres: Postbus 20101 2500 EC Den Haag Telefoon: 070-379 68 85 E-mail: t.schalm@minez.nl
Dhr. R.M. Krug (Coördinator AL SZW) Ministerie Sociale Zaken & Werkgelegenheid	Adres: Postbus 90801 2509 LV Den Haag Telefoon: 070-333 44 44 E-mail: rkrug@minszw.nl
Dhr. F.C. Stam (Coördinator AL VROM) Ministerie van VROM	Adres: Postbus 30945 2500 GX Den Haag Tel.: 070-339 4952 E-mail: frans.stam@minvrom.nl
Dhr. mr.drs. P.A. Pronk (Coördinator AL Financiën) Ministerie van Financiën	Adres: Postbus 20201 2500 EE Den Haag Telefoon: 070-342 80 00 E-mail: p.a.pronk@minfin.nl

Medewerkers Cap Gemini Ernst & Young	
	Adres: Postbus 2575 3500 GN Utrecht
Dhr. drs. J.G. van der Tang (projectleider) Senior consultant	telefoon: 030 - 689 8623 / 06 - 150 30 395 e-mail: jeroen.vander.tang@cgey.nl
Mw. mr. W.L. Lee (projectmedewerker) Senior consultant	telefoon: 06 - 150 30 824 e-mail: way.linlee@cgey.nl
Dhr. drs. E. Luttjehuizen (projectmedewerker) Consultant	telefoon: 06 - 242 59 367 e-mail: erik.luttjehuizen@cgey.nl
Dhr. ir. R.J. Kruit (projectmedewerker) Manager	telefoon: 030 - 689 86 21 e-mail: roel.kruit@cgey.nl
Dhr. drs. E.H.J. Kok MBA (contractmanager) Vice president	telefoon: 030 - 689 85 91 e-mail: edwin.kok@cgey.nl

Medewerkers Ernst & Young, Belastingadviseurs, Grants and Incentives	
Dhr. mr. G.W. van der Burgh Senior adviseur subsidies	telefoon: 030 - 259 21 04 / 06 - 212 52 875 e-mail: nlburgh1@ey.nl
Dhr. ir. M.J. Bosman Adviseur subsidies	telefoon: 030 - 259 21 11 e-mail: nlbosm08@ey.nl

II Geselecteerde subsidieregelingen

Indeling geselecteerde subsidieregelingen t.b.v. extrapolatie	
Subsidieregelingen op basis van het Subsidie Overzicht Rijksoverheid 2002-2003	budgetair beslag SOR 2003
Categorie I Onderzoek, Ontwikkeling en Kennisoverdracht, gemiddeld subsidiebedrag > € 100.000,-	
Technologische samenwerking (TS) Economie, Ecologie, Technologie (EET)	
Besluit subsidies energieprogramma's (BSE)	€ 95.400.000
Micro-electronicastimulering	€ 49.200.000
Technische assistentie regeling (TA-regeling)	€ 4.848.000
Stimuleringsregeling Innovatie markt- en concurrentiekracht	€ 2.276.000
Subsidieregeling CO2 reductie	€ 1.021.000
Subsidieprogramma's (in voorbereiding): <Reductieplan overige broeikasgassen>	€ 3.297.000
Subsidieregeling "Milieutechnologie 2001", Staatsblad 2000, nr.50	€ 2.622.000
Subsidieprogramma demonstratieprojecten mobiele bronnen 2002 (in voorbereiding) *4	€ 5.445.000
Budgettaire beslag subsidieregelingen in categorie I	€ 164.109.000
Categorie II Onderzoek, Ontwikkeling en Kennisoverdracht, gemiddeld subsidiebedrag < € 100.000,-	
Programma Transportbesparing (Transp) Productgerichte Milieuzorg (PMZ)	
Speciale Programma's FMO	€ 17.065.000
Azië-faciliteit	€ 2.269.000
Subsidieregeling programma starters op buitenlandse markten	€ 5.259.000
Subsidieregeling programma technologie en samenleving	€ 2.124.000
Subsidieregeling voorlichting en doorlichting Schoner Produceren	€ 500.000
Regeling demonstratieprojecten markt- en concurrentiekracht	€ 1.729.000
SMEG-transactie; DGV/WJZ/V-624.092, 15-10-1996	€ 2.269.000
Subsidieprogramma industrieel, flexibel en demontabel bouwen (nieuwe artikelnaam = Innovatief bouwen)	€ 1.760.000
Stimuleringsregeling Vacaturevulling voor Werklozen en met werkloosheid bedreigde Werknemers (SVWW)	€ 26.000.000
Budgettaire beslag subsidieregelingen in categorie II	€ 58.975.000
Categorie III Investerings- en exportondersteuning	
Oret/Miliev Exportfinanciering (Exp)	
Besluit subsidies regionale investeringsprojecten (IPR centraal)	€ 19.587.000
Investeringsregeling markt- en concurrentiekracht voor verwerking en afzet landbouwproducten	€ 392.000
Vaarwegaansluitingen; DGV/G3/V-525119 01-10-1996	€ 5.446.000
Budgettaire beslag subsidieregelingen in categorie III	€ 25.425.000
Categorie IV Subsidies o.b.v. output (meetbare eenheden)	
Agrarisch Natuurbeheer (SAN) Structuurbeheer Glastuinbouw (RSG) Leerlingen op de bouwplaats (Leerling)	
Besluit Borgstelling MKB-kredieten	€ 17.879.000
Regeling beeëindiging veehouderijtakken	€ 172.000.000
Regeling stimulering biologische productiemethode	€ 6.549.000
EU-ontvangsten Stimuleringskader: Markt- en concurrentiekracht	€ 5.813.000
Overige regelingen Stimuleringskader Markt- en concurrentiekracht	€ 1.720.000
Film: Wet op het specifiek cultuurbeleid/Bekostigingsbesluit cultuuruitingen	€ 9.767.000
Stimuleringsregeling verwerking Baggerspecie	€ 10.000.000
Subsidieregeling (interimbeleid) bedrijvenregeling bodemsanering	€ 9.000.000
Stimuleringsfonds architectuur	€ 1.452.000
Budgettaire beslag subsidieregelingen in categorie IV	€ 234.180.000
Totaal budgettaire beslag subsidieregelingen in selectie	€ 482.689.000

III Overige subsidieregelingen bedrijfsleven

Overzicht overige subsidieregelingen voor het bedrijfsleven	
<i>Subsidieregelingen op basis van het Subsidie Overzicht Rijksoverheid 2002-2003 exclusief doelsubsidies en regelingen, waarbij geen budgettaire beslag is aangegeven in het SOR.</i>	budgettaire beslag SOR 2003
Investerings OS	€ 10.000.000
Landbouw en regionale ontwikkeling	€ 7.417.000
POBB, Programma Ondersteuning Buitenlands beleid	€ 3.952.000
Europafonds	€ 454.000
Veiligheid/wapenbeheersing	€ 36.000
Kompas van het Noorden (waarvan: 1e Besluit uitkeringen Integraal Structuurplan Noorden des Lands)	€ 57.345.000
Actieplan Elektronische snelweg (excl. Kredto)	€ 33.570.000
Technologische vernieuwing	€ 27.356.000
Joint Implementation	€ 23.775.000
Besluit tender Investeringsprogramma's provincies (TIPP)	€ 23.470.000
Subsidieregeling energievoorzieningen in de non-profit- en bijzondere sectoren (EINP)	€ 23.339.000
Toeristisch beleid	€ 23.265.000
Fysieke Stadseconomie	€ 21.271.000
Besluit subsidies civiele vliegtuigontwikkeling (CVO)	€ 19.924.000
Besluit co-financiering EFRO-progr. 2000-2006	€ 15.367.000
Kennisoverdracht Instrument	€ 14.843.000
Opdrachten en onderzoek Ondernemingsklimaat (deels subsidie karakter)	€ 8.895.000
Subsidieregeling Infrastructuur Technostarters	€ 7.300.000
Overheidsaanschaffingen (Codema)	€ 4.967.000
Onderzoek en onderwijs MKB	€ 3.981.000
Programma uitzending managers Oost-Europa (PUM) studie cum stage	€ 3.590.000
Incidentele subsidies marktwerkingsbeleid	€ 1.024.000
Subsidieregeling Integraal Regionaal Technostartersbeleid	€ 1.000.000
Preventie en Criminaliteit (WJS)	€ 12.343.000
Landinrichtingswerken. Standaardvoorwaarden subsidieverlening	€ 85.131.000
Stimuleringsregeling vernieuwing van het landelijk gebied	€ 4.784.000
Regeling subsidiëring Kwaliteit Groene Hart	€ 3.267.000
Regeling Versterking Recreatie	€ 2.926.000
Bijdrage aan het bedrijfsleven i.v.m. verbetering marktstructuur (nationaal beleid)	€ 1.056.000
Regeling Natuurbraak	€ 359.000
Zeldzame huisdierrassen	€ 262.000
Besluit rijkssubsidiëring restauratie monumenten (BRRM); Monumentenwet/BROM	€ 70.151.000
Monumentenwet/BROM	€ 6.552.000
Beschikking bijdragen achterstallig onderhoud historische parken, tuinen en buitenplaatsen	€ 227.000
Schadevergoeding Monumentenwet 1988; Monumentenwet	€ 182.000
Reservebudget	€ 4.662.000
Pilot employability provincie Limburg	€ 90.000
Regionale terminals; regeling SOIT aangemeld in Brussel. Wordt zo spoedig mogelijk gepubliceerd	€ 2.072.000
Spooraansluitingen	€ 817.000
Multicore pijpleidingennetwerk	€ 55.000
Subsidieregeling niet-industriële restwarmte-infrastructuur (NIRIS)	€ 8.168.000
Subsidieregeling sanering vuurwerk	€ 8.000.000
Inzamelingsregeling CFK en Halonen (in voorbereiding)	€ 4.000.000
Subsidieregeling sanering loden drinkwaterleidingen	€ 1.662.000
Subsidieregeling internationale samenwerking milieubeheer	€ 1.038.000
Regeling Proeftuinen SOMS	€ 750.000
Zeven Pyramides	€ 113.000
Totaal budgettaire beslag overige subsidieregelingen voor het bedrijfsleven	€ 554.808.000